

6.3- HẬU MỸ

Thế giới sẽ ra sao vào thời kỳ Mỹ suy yếu ?

Bất ổn định một cách nguy hiểm

(After American)

Zbigniew Brzezinski

Cựu cố vấn an ninh Tổng thống Jimmy Carter

Chuyên gia về địa chính trị học

Foreign Policy, Jan-Feb 2012

Cách đây không lâu lắm, một quan chức Trung Quốc cao cấp, nghĩ rằng Hoa Kỳ sẽ suy yếu và Trung Quốc sẽ nổi lên là điều không tránh khỏi, đã phát biểu một cách hồn nhiên với một viên chức cao cấp Mỹ : “ *Nhưng, xin các ông đừng để cho nước Mỹ suy yếu nhanh chóng* ”. Mặc dù sự chờ đợi chuyện gì sẽ xảy ra của giới lãnh đạo Trung Quốc có vẻ không chắc chắn, viên chức này đã có lý khi bày tỏ sự cẩn thận về việc suy tàn của nước Mỹ.

Vì nếu nước Mỹ suy sụp, thế giới có vẻ sẽ không bị ngự trị bởi một cường quốc nổi bật nào cả. Kể cả Trung Quốc. Hậu quả có vẻ sẽ làm tăng thêm sự bất trắc quốc tế, sự căng thẳng giữa những quốc gia cạnh tranh với nhau, hoặc có thể là một sự hỗn loạn thực sự.

Nếu một cuộc khủng hoảng lớn xảy ra trong hệ thống của Mỹ. Ví dụ một cuộc khủng hoảng tài chính mới – sẽ tạo ra một chuỗi phản ứng dây chuyền nhanh chóng, dẫn tới sự hỗn loạn chính trị và kinh tế cho thế giới, đưa nước Mỹ lún sâu vào tình trạng rệu rã ; hoặc là chiến tranh liên tục với các nước Hồi giáo, cũng có vẻ sẽ không tạo ra được một cường quốc nào thay thế cho Mỹ, ngay cả vào năm 2025. Vào lúc đó, không một cường quốc đơn độc nào sẵn sàng giữ vai trò mà thế giới trông chờ ở nước Mỹ, sau khi Liên Xô sụp đổ vào năm 1991, lãnh đạo một trật tự mới cho thế giới trong tinh thần hợp tác. Khả năng lớn sẽ có một thời kỳ dài diễn ra sự tái bố trí lại liên hệ đồng minh giữa các đại cường khu vực và thế giới. Sẽ không có người chiến thắng lớn, mà sẽ có nhiều quốc gia bị thiệt hại, trong tình hình thế giới bất ổn, và có nguy hiểm đe dọa tới hạnh phúc của thế giới. Thay vì một thế giới mà giấc mơ dân chủ được nảy nở, một thế giới kiểu Hobbes (1) với an ninh quốc gia được thắt chặt, dựa trên một mô hỗn độn giữa chế độ toàn trị, dân tộc chủ nghĩa, và tôn giáo trị, sẽ được tái lập.

Các nhà lãnh đạo của các cường quốc bậc 2 của thế giới, trong số đó có Ấn Độ, Nhật Bản, Nga và một số nước châu Âu, đang thăm định về ảnh hưởng của sự suy tàn của Mỹ trên quyền lợi quốc gia của họ. Người Nhật, rất sợ sự thống trị của Trung Quốc trong đại lục Á châu, có lẽ sẽ nghĩ tới tăng cường quan hệ với châu Âu. Các lãnh đạo của Ấn Độ và Nhật Bản có lẽ sẽ nghĩ tới tăng cường quan hệ hợp tác về chính trị và ngay cả quân sự, trong trường hợp Mỹ suy tàn và Trung Quốc nổi lên. Nước Nga, có thể mong đợi (ngay cả mĩa mai) viễn ảnh một nước Mỹ bất ổn, chắc chắn sẽ dòm ngó các quốc gia độc lập đã từng là bộ phận của Liên Xô trước kia. Châu Âu, chưa hẳn

bó với nhau, có lẽ sẽ bị lôi kéo theo nhiều hướng khác nhau : Nước Đức và Ý bị kéo về phía Nga, vì những quyền lợi thương mại, nước Pháp và vùng Trung Âu bắt ổn hướng về một Liên hiệp châu Âu (EU) chặt chẽ hơn, và nước Anh sẽ tìm cách thao túng sự cân đối lực lượng ở trong EU, đồng thời vẫn tiếp tục quan hệ đặc biệt với một nước Mỹ suy tàn. Các cường quốc khác có thể hành động nhanh chóng để tạo riêng cho họ những vùng ảnh hưởng : Thổ Nhĩ Kỳ trong khu vực cũ của đế quốc Ottoman, Brazil ở trong miền Nam châu Mỹ, và v.v... Tuy nhiên, không có một quốc gia nào trong số kể trên tập hợp đầy đủ sức mạnh kinh tế, tài chính, công nghệ, quân sự để thừa hưởng được vai trò lãnh đạo của nước Mỹ.

Trung Quốc, quốc gia được nhiều người coi là sẽ nối tiếp sự lãnh đạo của Hoa Kỳ, có một lịch sử đế chế đồ sộ, và một truyền thống chiến lược cân bằng kiên nhẫn thận trọng, tất cả những điều này rất quan trọng cho quá trình lịch sử hàng ngàn năm thành công của họ. Trung Quốc hiện nay chỉ muốn chấp nhận hệ thống quốc tế hiện hữu một cách thận trọng, ngay cả khi họ coi trật tự này là không vĩnh cửu. Họ nhận ra rằng sự thành công không phụ thuộc vào sự sụp đổ của hệ thống một cách nhanh chóng, mà vào một quy trình tiến hóa dẫn tới sự tái phân phối quyền lực một cách từ từ.

Thêm nữa, thực tế cơ bản cho thấy Trung Quốc chưa sẵn sàng đảm đương toàn bộ vai trò của Mỹ trên thế giới. Các nhà lãnh đạo Bắc Kinh đã nhiều lần nhấn mạnh về mọi phương diện phát triển, tài sản, sức mạnh, Trung Quốc còn nằm trong tiến trình hiện đại hóa và đang phát triển trong nhiều thập kỷ tới. Họ chậm rất nhiều không những so với Hoa Kỳ mà còn so cả với châu Âu và Nhật Bản, dựa theo các chỉ số tính theo đầu người, về tính hiện đại và sức mạnh quốc gia. Vì thế, lãnh đạo Trung Quốc rất biết tự kiềm chế trong việc đòi hỏi quyền lãnh đạo thế giới một cách công khai.

Tuy nhiên, có đôi lúc, chủ nghĩa dân tộc quá mạnh ở Trung Quốc đã làm tổn hại tới quyền lợi quốc tế của họ. Một Bắc Kinh khoa trương, dân tộc hẹp hòi sẽ vô tình động viên các quốc gia khác trong khu vực liên kết lại để chống Trung Quốc. Không có một quốc gia lân bang quan trọng nào của Trung Quốc – Ấn Độ, Nhật Bản và Nga – sẵn sàng công nhận Trung Quốc xứng đáng có được vị trí của Mỹ trong đời sống chính trị toàn cầu.

Các nước này có lẽ còn tìm kiếm sự hỗ trợ của một nước Mỹ suy yếu để chống lại một Trung Quốc khẳng định quá độ. Sự tranh giành trong khu vực có thể trở nên ác liệt, nhất là trong lúc các quốc gia lân bang của Trung Quốc cũng có tinh thần dân tộc rất cao. Một thời kỳ căng thẳng quốc tế ác liệt ở châu Á có thể xảy ra. Châu Á thế kỷ 21 có thể giống như châu Âu của thế kỷ 20 – bạo động và xương máu.

Cùng lúc, an ninh của một số quốc gia yếu hơn, có vị trí địa lý gần các cường quốc khu vực cũng phải dựa vào tính nguyên trạng (*status quo*) quốc tế, được củng cố bởi sức mạnh của Hoa Kỳ. Và họ sẽ bị yếu hẳn đi theo cùng tỷ lệ với sự suy tàn của nước Mỹ. Các quốc gia có vị trí nguy hiểm này – kể cả Georgia, Đài Loan, Hàn Quốc, Belarus, Ukraina, Afghanistan, Pakistan, Israel và Trung Đông – có vị trí địa chính trị tương đương với những loài chim lạ trong thiên nhiên bị đe dọa diệt chủng. Số mệnh của họ gắn liền với bản chất của môi trường quốc tế, do nước Mỹ suy tàn để lại. Môi trường này có thể là có trật tự và có kiềm chế ; hay đúng hơn, có vẻ sẽ là tự phục vụ và bành trướng.

Một nước Mỹ suy tàn cũng sẽ thấy quan hệ của họ với Mexico bị ảnh hưởng. Sự bèn bĩ kinh tế và sự ổn định chính trị của Hoa Kỳ cho đến nay đã hạn chế rất nhiều thách thức của nước láng giềng này trên các vấn đề về kinh doanh, di dân, và buôn bán ma túy. Tuy nhiên, khi nước Mỹ suy yếu, sẽ làm yếu hẳn sức khỏe và tính phán đoán của hệ thống chính trị và kinh tế của Mỹ. Một nước Mỹ suy tàn có lẽ sẽ trở nên dân tộc chủ nghĩa, có thái độ tự vệ hơn trong sắc thái dân tộc, hoang tưởng hơn về an ninh quốc gia, và ít tha thiết hơn trong việc hy sinh các nguồn lực để giúp đỡ sự phát triển của các nước khác. Quan hệ xấu đi giữa một nước Mỹ suy tàn và một Mexico lộn xộn nội bộ sẽ làm nảy sinh ra hiện tượng đáng sợ : sự xuất hiện những đòi hỏi của Mexico về vấn đề lãnh thổ, đã được lịch sử biện minh, và như thế có khả năng tạo ra đụng độ ở vùng biên giới.

Những hậu quả khác của sự suy tàn của nước Mỹ là sự suy đồi trong hợp tác quốc tế đối với những lợi ích chung – các quyền lợi chung về đường biển, không phận, không gian mạng, môi trường. Công việc bảo vệ các nguồn lợi này rất quan trọng cho sự phát triển lâu dài của kinh tế thế giới, và để duy trì ổn định địa chính trị cơ bản. Trong hầu hết mọi trường hợp, sự vắng bóng vai trò mang tính xây dựng và có ảnh hưởng của Mỹ sẽ làm hư hại nặng nề những lợi ích chung toàn cầu, bởi vì sức mạnh nổi trội của Mỹ sẽ tạo ra trật tự tại những nơi mà đáng lẽ xảy ra xung đột.

Không có một điều nào kể trên chắc hẳn sẽ xảy ra – kể cả những lo ngại cho suy tàn của Mỹ sẽ tạo ra mất an ninh cho toàn thế giới, đe dọa một số quốc gia yếu đuối, và tạo ra vấn đề lân bang ở Bắc Mỹ. Thật ra, sự phức tạp chiến lược của thế giới trong thế kỷ 21 làm cho không ai đạt được sự nổi trội này. Nhưng những ai ngày nay mơ mộng muốn nước Mỹ suy tàn có lẽ sẽ hối tiếc. Và vì thế giới hậu Mỹ sẽ vô cùng phức tạp và vô trật tự, cho nên rất cấp thiết là nước Mỹ phải có một cái nhìn mới, hợp thời về chiến lược cho chính sách đối ngoại của họ. Hoặc nếu không, họ sẽ trượt dài trong một thế giới hỗn loạn.

Chú thích :

(1) Thomas Hobbes (1588-1679) : Triết gia về chính trị của Anh. Viết sách *Leviathan* (1651) bàn về lý thuyết *Social contract* (Khế ước xã hội). Ông chủ trương : nhà vua có toàn quyền lên đất nước ; nhưng cũng chủ trương quyền tự do cá nhân, bình đẳng xã hội. Một thế giới của Hobbes là thế giới không có một quốc gia bá chủ, mọi quốc gia đều có sức mạnh gần bằng nhau, dễ xảy ra chiến tranh, không ai can thiệp được.